

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-8-108-7>

УДК 159.922.8

Прокопенко Н.С., Тертична Н.А.

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

ПОГЛЯДИ НА ШЛЮБ ТА СІМ'Ю В СИСТЕМІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті розглядаються питання ціннісних орієнтацій сучасної молоді. Презентовано теоретичний аналіз підходів до розуміння змісту поняття «цінності» в структурі особистості молодої людини, серед яких особливе місце посідає цінність сім'ї та шлюбу. Проведено ґрунтовний опис чинників, що сьогодні впливають на готовність юнаків та дівчат до сімейного життя. Акцентовано увагу на суперечностях та складних питаннях, які існують у поглядах юнацтва на питання сім'ї та її функцій. Представлено результати проведеного емпіричного дослідження за методикою «Тест-карта Юнда» щодо оцінки молодими людьми готовності до сімейного життя та визначення основ взаємин молодого подружжя. Подано ґрунтовний аналіз розуміння юнаками та дівчатами основних функцій сім'ї та ситуативних установок щодо їх реалізації у подружньому житті.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, юнацький вік, сім'я, шлюб, сімейне життя, функції сім'ї.

Prokopenko Nadiia, Tertychna Nadiia

Bogomolets National Medical University

VIEWS ON MARRIAGE AND FAMILY IN THE SYSTEM OF VALUE ORIENTATIONS OF MODERN YOUTH

Summary. The article examines the issues of value orientations of Ukrainian youth that are formed in the modern conditions. It is substantiated that a characteristic feature of the personality of the young person is the focus on one's own future, building life plans and setting goals. The article presents the theoretical analysis of approaches to understanding the concept of "value" in the structure of a young person's personality, among which the value of family and marriage occupies a special place. Value orientations are presented as a significant formation that incorporates various forms of social and individual interaction of the personality, specific forms of understanding the surrounding world, one's past, present and future, as well as the essence of one's own "Me". Values are the central component in the structure of a young personality and, to a large extent, determine the character, content and perspective of life plans, as well as the harmony of person's inner world. It is illustrated that the formed personal values allow to analyze the life path, motivation and goals of a young man or woman, as well as to understand the "tools" they will use to achieve such goals. Attention is focused on the contradictions and complex issues that exist in the views of youth on the issue of the family and its functions. The article presents the results of an empirical study using the method "Test Card of Prof. Yund" regarding young people's assessment of readiness for family life and the determination of the foundations of young married couples' relationships. The article reveals the value of marriage and family in the system of value orientations of a young person in times of martial law, as well as the awareness of youth in matters of family functions such as: creation of a positive psycho-emotional background; maintenance of respectful, friendly relations with relatives and close friends; economic function; production and labor activity; establishment of a healthy family and household regime; intimate life; childbirth; parenting; social self-improvement; constant updating, development of communication skills. Lastly, the article provides a thorough analysis of young men's and women's understanding of the main family functions and situational attitudes regarding their implementation in married life.

Keywords: value orientations, youth, family, marriage, family life, family functions.

Постановка проблеми. Характерною особливістю особистості в юнацькому віці є її спрямованість на власне майбутнє, на побудову життєвих планів та постановку цілей. Таке визначення свого життєвого шляху обов'язково пов'язане з окресленням, структуруванням та переоцінкою цінностей. Звичайно, що в аналізі складних явищ оточуючої дійсності молодій людині інколи бракує гнучкості і життєвого досвіду, впевненості і розуміння способів вирішення тих чи інших питань, певної критичності й об'єктивності у ставленні до себе та до своїх завдань. Саме тому, невеликий життєвий досвід у переплетенні з максималістичними позиціями та необхідністю приймати важливі рішення

для побудови свого майбутнього роблять цей період досить складним [1]. Водночас, ціннісні орієнтації визначають характер, змістовне наповнення та перспективність життєвих планів, гармонію внутрішнього світу особистості, мотивацію та поставлені цілі юнака чи дівчини, а також дають зрозуміти «інструменти», які вони будуть використовувати для їх досягнення. Наявність сформованої системи ціннісних орієнтацій забезпечує, з одного боку, цілісність особистості, сприяє її самоздійсненню, а, з іншого боку, лежить в основі її ефективної соціалізації та реалізації соціальних очікувань [2].

Ціннісні орієнтації сучасного юнацтва формують нинішні пріоритети суспільства, серед них

традиційні – кохання, дружба, здоров'я, освіта, взаєморозуміння молоді з дорослими та однолітками. Не менш актуальним питанням в даний, хоча і надзвичайно складний, час є створення молодими людьми власної сім'ї [3].

На сьогодні війна загострила відчуття значущості родини та ще на щабель підняла рівень відповідальності кожного. Можливо, саме цей момент вніс певну поляризацію у погляди молодих людей. З одного боку, частина юнацтва, розуміючи, що життя сьогодні достатньо непередбачуване, погано прогнозоване, а світ показує, що все може змінитись за хвилину, намагається не брати на себе відповідальність за створення нової сім'ї і не вступає у шлюб, відкладаючи такі важливі речі на потім. З іншого боку, частина молодих людей вважає, що прокрастинація ідеї створення сім'ї абсолютно не виправдана. Життя відбувається тут і тепер, воно продовжується, попри всі страхиття війни, а сім'я є тією опорою, що дозволяє вистояти.

Цінність сім'ї, сімейного способу життя та благополуччя дітей були і залишаються домінуючими цінностями української молоді. Тому вивчення поглядів на сім'ю та шлюб серед юнацтва та їх готовності до такого важливого кроку у своєму житті є актуальним питанням у психологічній проблематиці наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сім'я є найважливішим інститутом суспільства і виховання дітей. Саме шлюб традиційно вважається соціально схваленою та закріпленою законом формою сімейних стосунків [3].

На сьогодні Україна, як і більшість європейських країн, переживає кризу інституту сім'ї, що демонструють такі несприятливі демографічні показники як: нестабільність шлюбних відносин; поширення альтернативних форм сімейних стосунків, зокрема, поширення незареєстрованих шлюбів та одностатевих зв'язків; низький рівень народжуваності; народження дітей жінками, які не перебували у шлюбі; свідомо відмова від вступу у шлюб, від створення сім'ї та народження дітей тощо [3]. Водночас, за результатами дослідження «Молодь України-2018», в останні роки намітилася позитивна тенденція до зменшення кількості неодруженої молоді та збільшення частки молоді, яка бере офіційний шлюб [4].

Таким чином, попри певні ознаки кризи інституту сім'ї, її цінність та довіра до неї в суспільній свідомості сучасного юнацтва досі залишаються стабільно високими.

Виділення раніше не вирішених частин проблеми. Ми, переконані, що ціннісні орієнтації молоді відіграють значну роль у побудові сімейних стосунків майбутнього союзу. Сьогодні цінності українців змінені, і спрямовані на досягнення однієї спільної мети. Водночас, важливо дослідити, які думки у сучасної молоді стосовно майбутнього, і чи мотивовані вони в даних умовах будувати родину та вступати у шлюб. Також важливо зрозуміти, чи вплинула воєнна ситуація на думки молоді стосовно родинних зв'язків та стосунків, та які цінності всередині сім'ї молоді вважає найважливішими.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз готовності молодих людей до створення сім'ї, а також обізнаності юнацтва в питаннях функцій сім'ї.

Виклад основного матеріалу. З метою визначення готовності молодих людей до сімейного життя нами була використана методика «Тест-карта Юнда» [5]. Методика дала нам можливість зрозуміти рівень готовності молодих людей до сімейного життя, визначити установки юнацтва щодо основних функцій сім'ї, та їх реалізації у подружньому житті. Методика складається з десяти питань, які формуються на принципах десяти функцій сім'ї. Серед цих функцій: створення позитивного психоемоційного фону; підтримання шанобливих, доброзичливих відносин із родичами та близькими друзями; господарсько-економічна функція; виробничо-трудова діяльність; налагодження здорового сімейно-побутового режиму; інтимне життя; дітонародження; виховання дітей; соціальне самовдосконалення; постійне оновлення, розвиток комунікабельності. Вибірку дослідження складала молодь люди віком до 23 років. Ми вважаємо, що однією з важливих складових щасливого сімейного життя є розуміння сутності шлюбу та його функцій.

Для глибокого аналізу результатів дослідження ми співставили відповіді по всім десяти функціям сім'ї за методикою «Тест-карта Юнда». Найбільш цікавими були результати за такими функціями сім'ї як виробничо-трудова діяльність, дітонародження та самовдосконалення.

Сьогодні фінансове забезпечення родини – одна із головних функцій сім'ї. Зазвичай основний матеріальний зарібок бере на себе чоловік. Водночас, в сучасному світі роль жінки у фінансуванні родини надзвичайно зросла. Тому, сьогодні особливо актуальним є з'ясування того, як саме молоді люди будуть ставитися до фінансової складової родини, і чи вважають вони за потрібне підтримувати свою половинку у трудовій діяльності (рис. 1).

Як показали результати нашого дослідження, найбільший відсоток опитуваних (67%), вважає за необхідне цікавитись та підтримувати свого партнера у його трудовій діяльності. Така статистика дуже оптимістична, адже завжди прояв щирого інтересу до рідної людини є мотивуючим у роботі. Проте іноді, надзвичайна опіка та переймання справами свого партнера, може нашкодити сімейним стосункам та викликати незадоволення чи агресію зі сторони чоловіка або дружини. Близьким для 20% опитуваних стало твердження «Робота – на роботі, а вдома – час для родини». На нашу думку, інтерпретація цих результатів має два вектори. З одного боку, дійсно, часто свідомо чи не усвідомлено, невдачі на роботі, агресію та дратівливість члени родини приносять у власну домівку. Від цього страждають члени родини, а непорозуміння та емоційне напруження переростають у конфлікти, де саме і виникає така вимога – «Робота – на роботі, а вдома – час для родини». З іншого боку, часто, висловлюючи своє незадоволення та демонструючи роздратованість, член родини у такий спосіб просить у партнера допомоги, просить вислухати його. Іноді прості слова підтримки або навіть мовчазне вислуховування проблеми, можуть підбадьорити партнера, допомогти у вирішенні складних питань. Це стосується і наступного твердження, яке обрало 13% опитуваних. Основою родинних стосунків є, в першу чергу, повага

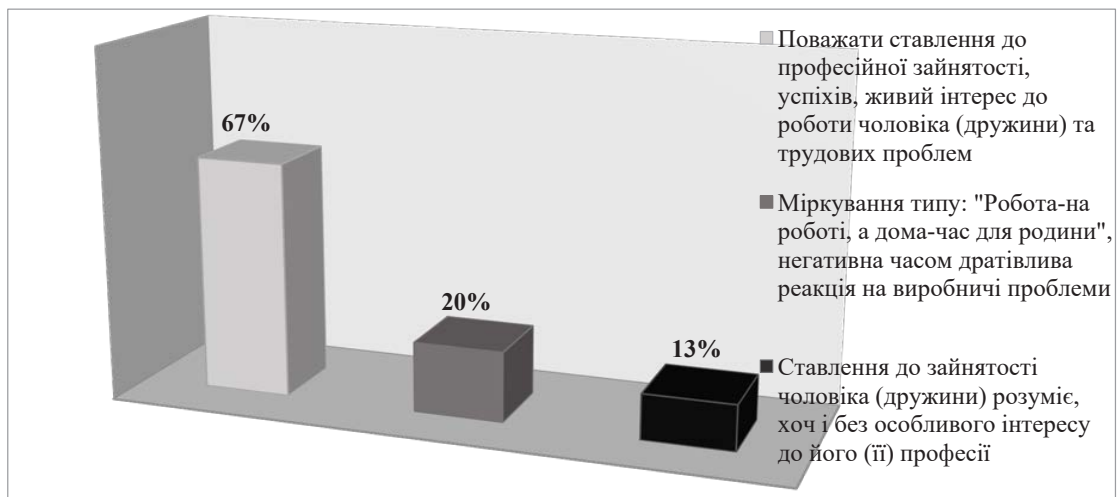

Рис. 1. Функція «виробничо-трудова діяльність» в розумінні сучасної молоді особистості

Джерело: розроблено авторами

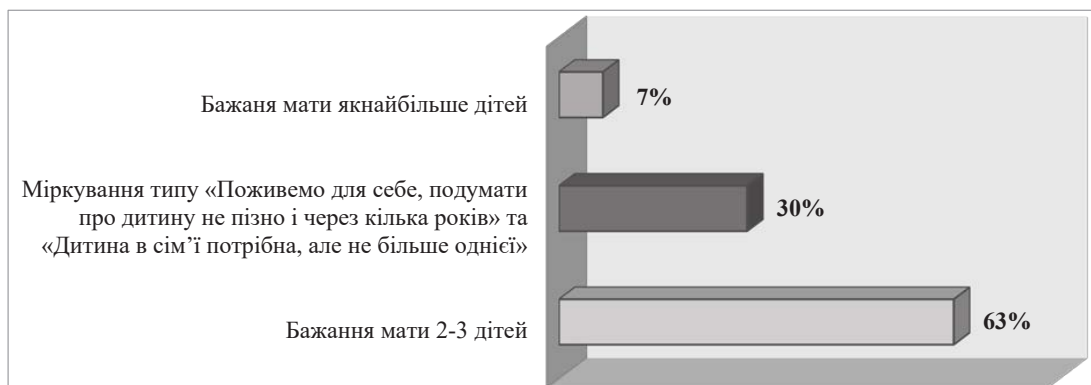

Рис. 2. Ставлення молоді до народження дітей

Джерело: розроблено авторами

до людини, яку кохаєш. Тому, на нашу думку, постійне ігнорування інтересів та трудової діяльності партнера викликає образи і сумніви, які потім переростають у віддаленість між подружжям.

Наступною ми розглянули функцію народження дітей. Нові методи виховання, сучасні технології, нові стандарти навчання – все це мотивує молоді пари до більш виваженого ставлення до готовності дітонародження. Сьогоднішня воєнна ситуація в країні також активно впливає на роздуми та бажання щодо народження дитини. Невизначеність заважає будувати плани на майбутнє, особливо про дитину, адже молоді важливо розуміти, в яких умовах буде зростати нове покоління, і чи вистачить сил та ресурсів для виховання майбутньої дитини (рис. 2).

Як свідчать результати нашого дослідження, 30% опитуваних обрали саме міркування «Поживемо для себе, подумати про дитину не пізно і через кілька років» та «Дитина в сім'ї потрібна, але не більше однієї». Ця установка, є ще одним підтвердженням тези, на якій ми наголошували раніше, що молодь зараз сконцентрована на собі та на проблемах сьогодення. Вона живе, на жаль, одним днем, а родину та народження дітей відкладає на мирний час. Водночас, переважна більшість молодих людей (63%) все-таки прагнуть мати 2-3 дітей, що є хорошим показником,

навіть, якщо це бажання відтерміноване у часі. І лише 7% опитуваних висловили бажання мати якнайбільше дітей, що також абсолютно обґрунтовано, на нашу думку, зважаючи на соціальну та економічну ситуацію в країні.

Аналіз за третьою обраною функцією «саморозвиток в межах родини», засвідчив досить амбітну позицію наших опитуваних.

Ми навчаємось вже життя, здобуємо досвід та намагаємось використовувати його у практичній діяльності. Саморозвиток, в першу чергу, залежить від характеру особистості, а також від рівня домагань та мотивації привнести щось нове та цікаве в цей світ. Проте, часто, при вступі у шлюб молоді люди забувають про саморозвиток та втрачають себе за рутинною буденних сімейних справ (рис. 3).

Водночас, як вважають наші респонденти, саморозвиток в межах родини є дійсно важливим через низку причин. В першу чергу це віднайдення та поєднання спільних інтересів з партнером та членами родини (10% опитуваних). Також саморозвиток може відбуватися як відпочинок у вільний від роботи час або як творчість у вивченні нової справи, 23% опитуваних схильються до такої думки. Проте, як показало дослідження, 63% опитуваних вважають, що в родині кожен має право займатися своєю справою, бути само-

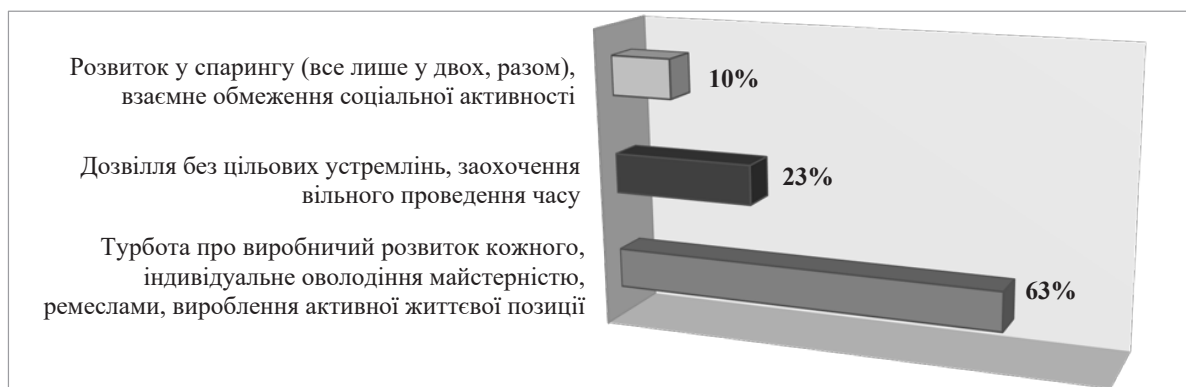

Рис. 3. Саморозвиток в межах родини в уявленнях молоді

Джерело: розроблено авторами

стійними та незалежними один від одного. Мова не йде про відстороненість та відсутність співпраці. Швидше, сучасна молода людина прагне до поваги індивідуальності у шлюбі, можливості свободи вибору у шляхах та напрямках самореалізації. Водночас, така свобода не заперечує близькості, довіри та підтримки, як важливого підґрунтя сімейного життя.

Висновки і пропозиції. Отримані результати в ході проведеного нами емпіричного дослідження, дозволили побачити та зрозуміти, наскільки виражена готовність до створення сім'ї у сучасної української молоді та описати домінуючі установки щодо функцій та основ шлюбу. Вочевидь, сьогодні молоді люди розуміють відповідальність сімейного життя. Проте, для юнацтва характерна деяка суперечність у поглядах на це

питання. З одного боку, цінність сім'ї є однією із центральних у структурі особистості цього віку. З іншого боку, юнаки та дівчата не поспішають зі вступом у шлюб та народженням дітей. Зрозуміло, що майбутнє покоління повинно зростати в мирі та незалежності. Саме так це сьогодні розуміє молодь, вважаючи, що нині важливо прийняти нове сьогодення, яке принесла нам війна, перемогти, відбудувати свій емоційний і психологічний стан, а вже потім створювати родину та народжувати нове покоління щасливих та незалежних людей. Тому, організація психологічної підтримки молодих людей у вирішенні життєвих труднощів, формування позитивних установок на майбутнє є нині одним із важливих питань у діяльності закладів вищої освіти та вагомим внеском у перспективи нашої країни.

Список літератури:

1. Тертична Н.А. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Книга плюс, 2018. 352 с.
2. Долинська Л.В., Максимчук Н.П. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : навчальний посібник для студентів ВНЗ. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2008. 124 с.
3. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді. Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні (за підсумками 2015 року) / Держ. інститут сімейної та молодіжної політики. Київ, 2016. 200 с.
4. Жданов І.О. Сімейні цінності та розвиток інституту сім'ї – питання національної безпеки України. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/zhdanov/5c794590b5245/> (дата звернення: 20.07.2022).
5. Юнда И.Ф., Юнда Л.И. Социально-психологические и медико-биологические основы семейной жизни. Киев : Вища школа, 1990. С. 26–29.

References:

1. Tertychna N.A. (2018) *Vikova psykholohiia: navchalnyi posibnyk* [Age psychology: a study guide]. Kyiv: Knyha plus. (in Ukrainian)
2. Dolynska L.V., Maksymchuk N.P. (2008) *Psykholohiia tsinnisnykh oriantatsiy maybutnoho vchytelia: navchalnyi posibnyk dlia studentiv VNZ* [Psychology of value orientations of the future teacher: a study guide for university students]. Kamianets-Podilskyy: FOP Sysyn O.V. (in Ukrainian)
3. Derzh. instytut simeynoi ta molodizhnoi polityky (2016) *Tsinnisni oriantatsii suchasnoi ukraiinskoï molodi. Shchorichna dopovid Prezidentu Ukrainy, Verkhovny Radi Ukrainy pro stanovishche molodi v Ukraini (za pidsumkamy 2015 roku)* [Value orientations of modern Ukrainian youth. Annual report to the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine on the situation of youth in Ukraine (according to the results of 2015)]. Kyiv.
4. Zhdanov I.O. (2022) *Simeini tsinnosti ta rozvytok instytutu simi – pytannia natsionalnoi bezpeky Ukrainy* [Family values and the development of the family institution – issue of the national security of Ukraine]. Available at: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/zhdanov/5c794590b5245/> (accessed 20 July 2022).
5. Yunda I.F., Yunda L.I. (1990) *Sotsialno-psihologicheskie i mediko-biologicheskie osnovy semeynoy jizni* [Socio-psychological and medical-biological foundations of family life]. Kiev: Vyischa shkola. (in Russian)